

ÇEVRE KİRLİLİĞİNİN OLUŞUM NEDENLERİ

METİN KOZAK*

Doğadaki canlıların birbirleriyle su, toprak, iklim vb. etmenlerle olan ilişkilerini ve etkileşimlerini inceleyen Ekoloji bilimi dalı, son dönemlerde tehlikeli boyutlara ulaşan ve insanlığın korkulu rüyası haline gelen çevre sorunları sonucunda önem kazanmaya başlamıştır. Eko-sistem içerisinde yer alan bütün canlı ve cansız varlıklar bir bütün halinde bulunurlar. Doğada bulunan canlı bir varlığın yok olması, etkileşimde bulunduğu diğer canlıların da yaşamlarının tehlikeye girmesine; veya etkileşimde bulunduğu birtakım canlıların da sayısal olarak artmasıyla tehlikeli sonuçların ortaya çıkmasına neden olur. Örneğin; kirlenme ile birlikte sudaki zararlı bakterilerin artması sonucu, denizde yaşayan balıkların yaşamlarının tehlikeye düşmesi, yılanların azalması sonucu ekili alanlar için oldukça zararlı olan farelerin artması gibi... Buradan hareketle, insanlığın yaşama sürdürülebilirliği için temiz bir havaya ve beslenebilmeleri için de sağlıklı tüketilebilir gıda maddelerine gereksinimi olacaktır.

Son zamanlarda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde tehlikeli boyutlara varan çevre kirliliği, evrensel bir sorun haline gelmiştir. Bu nedenle, bütün dünya ül-

keleri sık sık biraraya gelerek sorunun çözümü için yapılması gerekenleri tartışmaktadırlar. Gelişmiş ülkelerin ekonomik gelişmeye paralel olarak refah düzeylerinin yükselmesi sonucu, tüketim toplumlarını oluşturmaları ve "kullan-at" yöntemini tercih etmeleri; gelişmekte olan toplumların da doğayı ve doğal kaynakları ekonomik gelir getiren varlıklar olarak görmeleri sonucunda, bu değerleri bilinçsiz bir şekilde kullanmaları ekolojik dengenin bozulmasına, var olan estetiğin yok olmasına ve çevre kirliliğinin büyük boyutlara ulaşmasına neden olan önemli birer etken olmuşlardır.

Çevre bilimciler (ekoloğlar), çevre kirliliğini üç şekilde ele almaktadırlar:

1. Sanayileşmenin neden olduğu kirlenme,
2. Aşırı yapılaşmanın neden olduğu kirlenme,
3. Ulaşım araçlarındaki artışın neden olduğu kirlenme.

1. Sanayileşmenin Neden Olduğu Kirlenme:

Günümüzde en çok tartışılan konuların başında, sanayileşmenin neden olduğu kirlenme ve bunun ekolojik yapı (insanlar, hayvan ve bitkiler, su, iklim vd.) üzerindeki olumsuz etkileri gelmektedir. Her ne kadar gelişmiş ülkeler bu sorunu çözüme aşamasına gelmiş olsalar da son yıllarda ya-

şanan nükleer denemeler ve gaz kaçakları gerçekleri göz önüne sermektedir. Bu tür kirlenmenin başında petrol atıkları, fabrika bacalarından çıkan ve kontrol edilemeyen zehirli gazlar, nükleer santraller, termik santraller yer almaktadır. Ayrıca cam kaplarının yerini petrol ürünü olan plastik kapların alması, sanayileşmenin neden olduğu bir kirlenmedir. Plastik kapları yeniden değerlendirme yöntemine (recycling) başvurulmaması bu tür atıkların miktarının gün geçtikçe daha da artmasına neden olmaktadır. Ayrıca plastik kapların kendiliğinden ayrışması yüzyıllar sürmekte ve yakılması durumunda da zehirli gazlar çıkmaktadır.

2. Aşırı Yapılaşmanın Neden Olduğu Kirlenme:

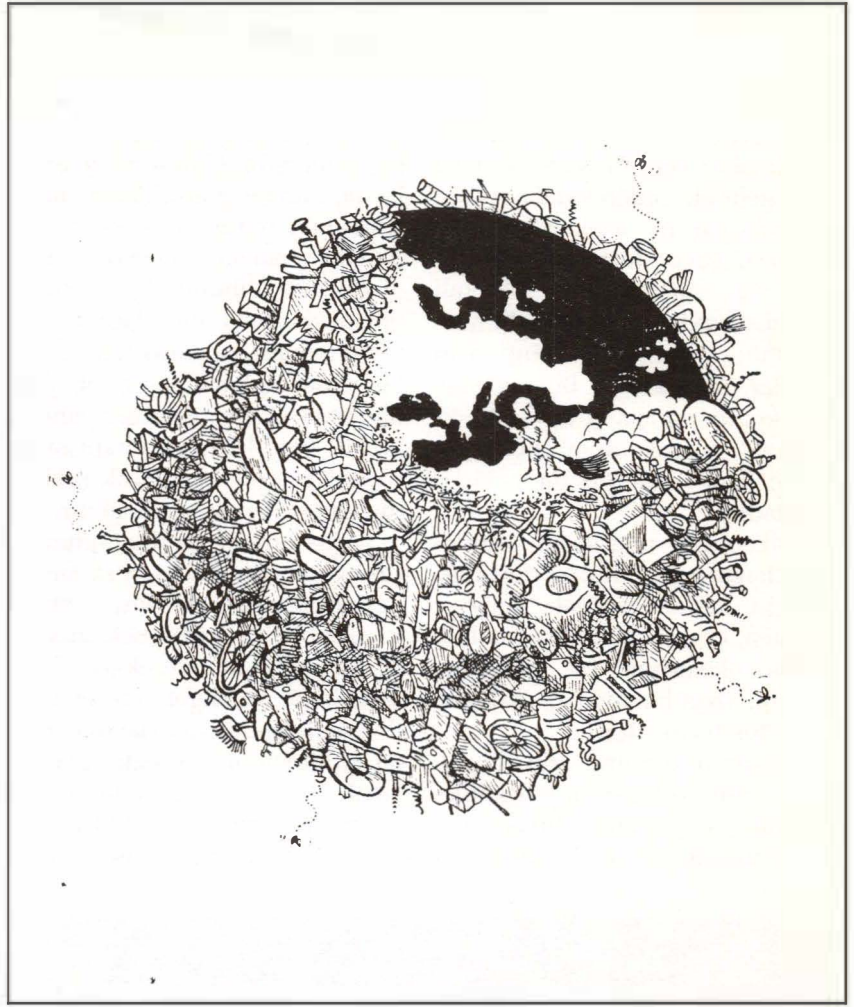
Aşırı ve plansız yapılaşma Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin en önemli sorunlarından birisidir. Ülkemizdeki nüfus artış hızı oranının diğer ülkelere oranla oldukça yüksek olması (yıllık % 2,5) konut, eğitim vb. altyapı hizmetlerine olan ihtiyacı arttırmaktadır. Diğer yandan köyden kente göçün 1950'li yıllardan bu yana hızlanarak devam etmesi, büyük kentlerdeki konut açığını arttırmış, sonuçta da çarpık yapılaşma ve gecekondulaşma kendisini göstermiştir. Bu nedenle kent merkezlerinde yaşayan bireylere eğitim, su, kanalizasyon, yol, ha-

*Metin Kozak, Dokuz Eylül Üniversitesi Muğla Meslek Yüksek Okulu'nda öğretim görevlisidir.

berleşme gibi altyapı hizmetlerinin götürülmesi mümkün olamamaktadır. Diğer yandan, büyük şehirlerdeki hızlı nüfus artışı ve verimli toprakların ve yeşil alanların, dolayısıyla biyolojik zenginliklerin yok olmasına; kişilerin ihtiyaçlarının artması sonucunda da, tüketim miktarının artmasına ve dolaylı olarak da çöp miktarının önlenemeyen artışlarına yol açmıştır. Ayrıca, yeterli miktarda arıtma tesisi kurulamadığı için atık sular ve çöpler denizlere ve göllere bırakılmaya başlanmıştır. Bütün bunlar bir bölgenin sahip olduğu sosyal, ekolojik ve fiziksel taşıma kapasitesinin üzerine çıkılması durumunda ortaya çıkan olumsuz sonuçları açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

3. Ulaşım Araçlarındaki Artışın Neden Olduğu Kirlenme:

Ulaşım araçlarındaki artış ile yeşil alanlar arasında ters yönlü bir ilişkinin olduğu açıktır. Ulaşım araçlarındaki (kara ve havayolları) artış, yeni yolların ve otoparkların yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Bunun en güzel örneğini yine ülkemizde görebiliriz. Son yıllarda yapılan karayolları için milyonlarca mekrekairelik verimli ve yeşil alanlar yok edilmiştir. Hiç kuşkusuz yeni yollara gereksinim olacaktır, ama bilindiği gibi, her bölgenin fiziksel taşıma kapasitesi vardır, ve bu, çoğu zaman sınırlıdır. Ulaşım araçları sayısını gelişigüzel bir şekilde artırarak bu sınırı aşılması durumunda trafik sıkışıklığı önemli boyutlara ulaşacak ve trafik kazalarında artışa neden olacaktır. Ayrıca sayının bilinçsiz bir şekilde artırılması ile birlikte bu araçlardan çıkan zehirli gaz miktarında da artış görülmektedir. Bu nedenle halen Japonya, Fransa, Almanya gibi gelişmiş olan ülkelerdeki toplu taşımacılık ve demiryolu taşımacılığı göz önüne alınarak, bizde de denemesi sorunun çözümüne bir ölçüde yardımcı olacaktır.

Konuya turizm açısından yaklaştığımızda ise, aşırı yapılaşmaya ve sayfiye tesislerinin sudaki biyolojik zenginliklerin yok olmasına neden olması, turizm ile çevre kirliliği arasındaki ilişkileri ortaya koymaktadır. Sadece döviz, istihdam vb. ekonomik fonksiyonu ile dikkate alınmakta, turizm sektörünün ortaya çıkardığı çevre kirlilikleri ve sosyal maliyeti göz önüne alınmamaktadır. Turizm hareketlerinin sağlıklı ve sürekli olabilmesi için gidilecek bölgenin sosyal, siyasal ve ekonomik yönlerden olduğu kadar tıbbi ve ekolojik yönlerden de elverişli olması gerekmektedir. Proje aşamasında çevresel etki değerlendirilmesi (ÇED) yapılmaması, imar planlarına uyulmaması, günyübirlik kararların alınması, altyapı yatırımlarına gereken önemin verilmemesi çevrenin spekülative kazanç

elde etme amacı ile verimli tarım arazileri (bazen de orman alanları) turizm sektörünün kullanımına girmekte, altyapısının olmaması nedeniyle atık suların denize gönderilmesi seçeneğine başvurulmaktadır.

Hiç kuşkusuz, bütün bu olumsuzluklar, toplum bireylerinin eğitim düzeylerinin düşük olmasından değil, tersine onların bireysel çıkarlarını toplumsal çıkarlardan üstün tutarak ekonomik anlamda kâr elde etme ve günyübirlik yaşama düşüncelerinden kaynaklanmaktadır.

Ayrıca, toplum bireylerinin çevre kirliliği konusunda gereken duyarlılığı göstermemeleri, konunun siyasal platformda ele alınması yerine siyasi otoritelerin günyümüze kadar uyguladıkları politikalar sonucu sorunun daha da büyümesi üzücüdür.

SONUÇ

Ortaya çıkaracağı sosyal maliyeti göz önüne alınmadan kişilerin sadece ekonomik anlamda kendilerini tatmin etme eğiliminde olmaları ve gün geçtikçe daha fazla gelir elde ederek daha iyi koşullarda yaşama isteklerinin güçlenmesi, çevre kirliliğini oluşturan ve arttıran en önemli etkenlerdendir. Bilindiği gibi, yeryüzünün yönetimine sahip olan canlılar, insanlardır. Bu nedenle, insanoglu sonuçta çevre kirliliğine neden olacak yaptığı her harekette kendi sonunu da hazırlamaktadır.

Ülkemizde uygulanan kalkınma planlarında kültürel değerleri olduğu kadar ekolojik dengeyi koruma, çevreyi temiz ve sağlıklı tutma ilkelerinin yer almasına karşın, uygulamaya geçirilemesi düşüncüdür.

Sorunun çözümü için, toplumun eğitim düzeyinin yükseltilecek nüfus artış hızının düşürülmesi ve insanların çevre konusuna

gereken duyarlılığı göstermeleri sağlanmalıdır. Nüfus artış hızının düşürülmesi fazla maliyet gerektirmeyen ve diğer alternatiflere oranla çözümü daha kolay olan bir yöntemdir. Günümüzde çevre kirliliğinin oluşmasında en önemli etkenin nüfus artışı olması ve doğal kaynakların daha da azaldığı dikkate alındığında, konunun önemi daha iyi anlaşılacaktır. Bireylere temiz ve yaşanabilir çevre bilincinin aşılması ise, bir yandan okul eğitimi ile diğer yandan da aile bireylerinin davranışlarını çocuklarına örnek olacak şekilde düzenlemeleri ile sağlanabilir.

Diğer taraftan bütün toplumların uygulamış oldukları savurgan davranışlardan en kısa sürede vazgeçilmeli ve tüketmek amacıyla sahip olunan yiyecek-icecek gibi ürünler ile diğer malzemelerden maksimum yararlanma yoluna gidilmelidir. Örneğin; plastik, lastik, kâğıt, demir, alüminyum vb. maddelerin kullanıldıktan sonra tekrar işlenerek yeniden piya-

saya sunulması, bütün çevrecilerin isteğidir. Böylelikle ekonomik verimlilik de artmış olacaktır.

Çevre kirliliği konusunda yapılan bu tür tartışmalar bazı çevrecilerce gereksiz olarak nitelendirilebilir, ama yeryüzündeki bütün toplum bireylerine sonuçta kendilerini nasıl bir tehlikenin beklediği düşüncesi yerleştirilse sorunun çözümünde kısmen başarıya ulaşılmış olunacaktır.

Sonuç olarak; çevrenin bütün yönleri ile korunması, toplumların üzerinde durmaları gereken sorunlardan birisidir. Doğayı korumak, ekolojik dengenin bozulmasını önlemek ve kirlenmenin önüne geçmek, uzun süreli geleceğe yönelik bilimsel çalışmaların yapılması, ayrıca yeni kuşaklara doğa sevgisinin aşılması gerekmektedir. Dünya Çevre Örgütü'nün benimsemiş olduğu bir söz, konunun önemini ortaya koymaktadır: "Dünya çocuklarımıza bırakılmak üzere atalarımızdan bize emanet kaldı."

